

ZONDER WOORDEN

Levina beklint vandaag De Dikke en Neele gaat mee. Die toren fascineert haar. Al een jaar geleden had ze dit willen doen, maar toen kwam de ramp.

Zigzaggend tussen de mensen door loopt ze op een drafje richting de brug, daar zal Neele staan. Heerlijk, er zijn weer mensen op straat. De pest is voorbij, het leven begint weer, hoewel de dood nog op haar netvlies staat. De dood van Anna uit haar familie en de broertjes van Neele. De woorden van Neele bonken soms nog door haar hoofd: 'De ratten zijn nu ook dood, die hebben ons laatste restje leven met zich meegesleurd.' Dat zei ze toen hun lage land achter de scheepswerf, waar Neele woont, ook nog overstroomde.

Hun huis is dat bespaard gebleven. Het staat hoger, naast de Noordhavenpoort. Je woont er beter. Ze weet wel dat ze bevoorrecht is ten opzichte van Neele. Neele zal nooit, net als zij, gouvernante

kunnen worden bij een reder als de Huybert. Aan de overkant van huize "De Mossel", waarin de rijke redersfamilie woont, werkt Neele aan de Oude Haven, niet als gouvernante.

Toch is het haar beste vriendin. Ze heeft Neele ook nodig vanmiddag, want Persijn, uit Neele's buurt, is naast *volder* ook werkman in De Dikke en heeft een sleutel van de toren. Hij zal hen binnenlaten en is nu aan het werk bij de Varreput. Ze houdt haar pas in wanneer ze Neele in het vizier krijgt.

Daar staat ze tegen de brug. Stil en met die starende blik die ze de laatste tijd zo vaak ziet. Wanneer Neele zo kijkt dan komen bij Levina de ratten weer tevoorschijn.

Maar dat wil ze nú niet. Ze duwt de beelden weg, neemt een hap lucht en draaft naar Neele.

'Hoi Neele, kom op meid. We gaan.'

Bij de Varreput volgen ze het spoelen van het met *meekrap* gekleurde laken. Een zwaar karwei. Het lijkt alsof de volders harder werken dan voor de ramp. Ze roepen en lachen. Ja, ze kunnen weer werken nu de pest voorbij is. Het is een prachtig gezicht als ze met vereende krachten het rode laken uit de put omhooghalen.

'Zie jij Persijn, Levina?'

'Nee', misschien is hij in de Raamstraat laken spannen? 'Nee, kijk daar. Daar staat 'ie.'

'Weet je dat er vanmiddag weer een terechtstelling voor 't *Gravensteen* is, Neele? Een dronkaard heeft gevochten in de Waag en een meekraphandelaar doodgestoken. Maar vanmiddag gaan we er niet heen.'

Neele luistert nauwelijks. Ze kijkt gespannen naar de volders. Persijn moet hen nu wel gezien hebben. Waarom komt hij niet, het is toch goed tussen hen?

'Hoor je me Neele?'

'Oh...., oh ja, weer zo'n terechtstelling?' Neele is er weer bij. Ze moet er niet aan denken het te moeten zien. De beul het hoofd er af te zien slaan, de spies met het hoofd en de joelende menigte. Ze rilt. Dan gaat haar blik weer naar de volders en Persijn.

Levina lacht.

'Neele, hij komt wel, wees niet bang. Hij mag je veel te graag.'

Neele is somberder geworden na de pest, haar enige lichtpuntje lijkt Persijn, denkt Levina. Eerder konden ze samen op de stoep tijdens een vrij moment zo heerlijk giechelen om Persijn en haar, nou ja haar, Anthonis, de zoon van de reder.

Ze wil Neele opvrolijken. Het moet machtig mooi zijn op de toren. Wanneer ze straks op de toren staan zouden ze de aanleg van het havenkanaal kunnen zien. Die aanleg is nodig omdat de Gouwe en de Schelde verzanden. Dat weet ze van haar vader, die is de *stadsfabriek* en heeft de leiding over de aanleg.

Bij dit heldere weer zien ze vast de scheepswerf waar Neele's broer Jannes als scheepstimmerman werkt. Misschien kunnen ze zelfs fluitschepen van de Huybert zien varen met bouw materiaal. Vanmiddag even geen ellende.

Haar vader weet niet van hun klimpartij, dus 't is een beetje stiekem. En hoe Anthonis het vindt dat ze met een volder als Persijn omgaat? Dat weet ze eigenlijk niet.

'Dag jongedames.' Ineens staat hij voor hen.

'Dus niet naar 't Gravensteen vanmiddag?' Neele knijpt haar ogen dicht, ze gruwet ervan, zoveel is duidelijk, en schudt nee. 'Nee, niet vandaag', fluistert ze.

'Het geeft niet, Neele', geschrokken van haar reactie legt hij zijn handen even rond haar wangen.

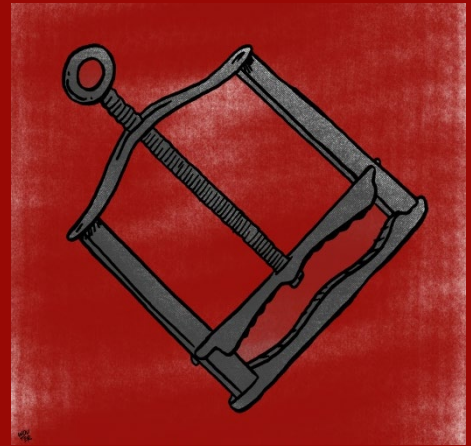
'Het geeft echt niet, het is maar een zatlap. 'Wat Lijntje vanmiddag te horen krijgt, daar moeten we ons meer zorgen om maken.'

'Wát....? Krijgt ze het vanmiddag te horen?'

'Wist je dat niet?' Persijn en Levina kijken haar verbaasd aan.

'Nee.'

Ze kent Lijntje de kruidenvrouw, een zachtaardige wijze vrouw. Ooit kwam ze haar moeder helpen na de geboorte van haar broertje. Nu wordt ze beschuldigd van hekserij. Eén iemand die haar niet vertrouwt, heeft haar aangegeven. Ze is opgepakt met als aanklacht "samenzwering met de duivel". Neele weet van de *duimschroeven* om haar te laten bekennen omdat de meute dat wil. Waarom? Uit angst voor het onbekende. De duimschroeven aandraaien bij een eenvoudige kruidenvrouw waardoor die misschien toch gaat bekennen omdat de pijn te hevig wordt. Voor zover Neele weet, heeft ze het tot nu toe volgehouden en ontkend.

'Wist jij dat het vonnis vanmiddag wordt uitgesproken?' vraagt ze Levina.

'Ja, ik wist het.'

'Waarom heb je niets gezegd, het is nu toch geen middag om iets leuks te doen?'

Levina trekt haar schouders op. 'Ik mag er niet over praten van mijn vader.'

Ze kijken elkaar aan, niet wetend wat te doen.

Er schiet van alles door Persijn heen. Waarom noemde hij Lijntje, hij weet toch hoe gevoelig Neele is. Dat het leven voor haar nog steeds stilstaat, terwijl Levina het niet slecht bedoeld heeft.

'Kom we gaan naar de toren' besluit hij, 'dat is het plan toch? Kom Neele, het is mooi daarboven. Je zult ervan genieten.'

Ze knikt. Persijn en Levina lopen voorop en praten alsof ze nergens last van hebben. Alsof ze 't niet net over Lijntje gehad hebben. Wat zei haar moeder laatst: 'Het is soms goed om over verdriet heen te praten, want we moeten door.'

Ze heeft alleen zelf geen woorden meer.

Toch weet ze dat het opsluiten van Lijntje Persijn niet onberoerd heeft gelaten. Toen ze hem sprak en hij hoorde van de opsluiting had hij zich enorm opgewonden. Strijdvaardig, zo kent ze hem, vechtend tegen onrecht. Ook niet zo vreemd. Persijn komt uit haar buurt, waar weinig is om te verliezen en veel is om voor te vechten. In Levina's kringen is alles net iets makkelijker.

Persijn opent de zware deur van de toren.

'Wij komen eraan!' roept Levina in de holle ruimte.

'Zo dames, wees maar blij dat hij nooit afgebouwd is naar 130 meter. Nu moet je al 280 treden op.'

'Nee, 281, ik krijg twee treden voorsprong op Neele, want die hoeft er maar 279', lacht Levina.

'Doe je best, tot straks, dames. Jullie zwaaien als ik moet komen? Ik hou het in de gaten. Zet hem op Neele.'

Daarna sluit hij de deur achter zich en gaat hij weer aan het werk.

Is het fout om plezier te hebben? Levina zit even op trede tien in de koele stilte van de trap. Iedereen gaat toch door? Ze weet het, de pest was de genadeklap na de dijkval en de stadsbrand en toen ook nog het water. Maar Persijn gaat ook door en ze heeft de volders horen lachen. De gezellige bedrijvigheid van de *gilden* op het kerkplein daarnet vond ze heerlijk, als vanouds. Is dat

fout?

Kom op Levina, hier zitten helpt niet, klimmen! Weliswaar was het allang geen wedstrijdje meer, wat ze eerder van plan waren, wie het eerst boven zou zijn. Ach, als het uitzicht maar mooi is.

Auuuw!! Een ijselijke gil.

Wat is dat?

Neele!

In een paar sprongen is ze beneden en rent ze de andere trap op. Daar ligt Neele met haar gezicht in het vieze zand en stof van de trap. Levina trekt haar overeind. Ze kreunt en uit een diepe snee loopt het bloed langs haar neus in haar mond en op haar kleren.

'Neele, wat is er gebeurd? Ben je gevallen....? Wat... waarom zeg je niks?' Ze trekt haar omslagdoek af en drukt die op de diepe snee in haar voorhoofd.

Persijn! Persijn moet komen. Levina rent omhoog. Boven kan ze bijna niet roepen door haar kloppend hart in d'r keel. Wild zwaait ze naar de volders.

Toch ziet hij het. Persijn maakt zich los uit de groep.

Levina, terug bij Neele, hoort het dichtslaan van de zware deur.

'Hier, Persijn, hier!'

Neele zit rechtop tegen de muur en kan de doek op de wond houden. Een plakkerig bebloed gezicht kijkt hen aan.

'Iets tegen mijn hoofd', mompelt ze.

'Is dit hem? Kreeg je dit tegen je hoofd?' Levina houdt de steen met bloed erop voor Neele's gezicht.

Ze haalt haar schouders op.

'Weg hier, we moeten hier weg!' Persijn is resoluut en draagt Neele de trap af.

'Was daar nog iemand, Neele?'

Weer haalt ze haar schouders op.

'Daar zit iemand.' Persijn verdwijnt in het trapgat.

'Persijn, stop, doe dit niet alleen, haal er....' Verder komt Levina niet.

Ze hoort hem roepen en even later praten met iemand.

Uit het trapgat komen twee mannen.

'Wat heb ik gedaan? Ik heb u verwond.' Voor haar staat een doodsbanige man.

'Wie bent u?'

'Dit is Zierick, Neele, de man van Lijntje', zegt Persijn. Neele's mond valt open terwijl ze de man verwaasd aankijkt. De man trilt, ziet er vies uit met z'n muts half over z'n hoofd getrokken.

'Waarom gooit u.....?'

'Zierick, wat dóe jij hier?' Persijn neemt het weer over. 'En hoe kom jij hier binnen?' De mannen kennen elkaar, dat is duidelijk.

De man kijkt naar de grond terwijl hij spreekt.

'Ik schaam me, maar ik was in paniek toen zij de trap opkwam. Toen gooide ik die steen.'

'Maar wááróm ben je hier?'

'Ik wilde naar Lijntje in 't Gravensteen om haar te steunen. Ik wist dat ik haar niet mocht spreken, maar vanmiddag wordt het....'

'Ja, vanmiddag wordt het vonnis uitgesproken', vult Persijn aan.

'Ik werd betrapt door de soldaten, maar kon ontkomen. Het enige dat ik wist te doen is via de regenpijp hier naar binnen klimmen. Ik wist dat dat kon. Ze zoeken me nu overal.'

Persijn en Levina kijken elkaar aan alsof ze van elkaar willen horen wat te doen.

'Dan moet u nu de stad uit.' Levina gaat staan.

'Persijn, zorg jij dat Neele bij de geneesheer komt, ik zorg dat Zierick bij ons thuis komt. Ze zullen hem juist bij ons niet zoeken. Het is nu een goed moment, iedereen staat toch bij 't Gravensteen. Ik weet een weg om ongezien bij ons huis te komen.'

'U móet vanavond nog de stad uit', spreekt ze de man nog eens duidelijk toe.

'Maar Lijntje dan en de kinderen?'

'Waar zijn uw kinderen?' vraagt Levina.

'Bij Lijntjes moeder in de Domusstraat.'

'Die haal ik op en dan breng ik jullie samen de stad uit.'

'Met Lijntje komt het goed, Zierick, vijftien mensen hebben zich al ten gunste van haar uitgesproken. Ook de dominee van de Sint Lievenmonsterkerk. Het zijn goede mensen, Zierick, ze weten dat Lijntje geen heks is.' Persijn probeert Zierick moed in te spreken.

'Ik ga.' Ineens staat Neele op. 'Laat me naar buiten, Persijn', en ze is al op weg naar de deur.

'Nee, Neele', hij grijpt haar rok om haar te stoppen. 'Ik ga mee. Je moet naar de geneesheer.'

'Nee, ik hoef niet naar de geneesheer. Mijn moeder heeft *wondkruid* op de akker. Jij moet Levina helpen met Zierick en de kinderen.' Ze maakt zich los uit zijn greep en vraagt hem de deur open te doen.

'Ik red me wel.'

Bij de pomp naast de kerk poetst ze zich schoon zo goed en zo kwaad als het gaat met Levina's omslagdoek. Naast een kloppende schrijnende pijn, voelt ze een vreemd soort opluchting weg te zijn van die kordate mensen. Weg van het gevoel van nutteloosheid wanneer ze in de buurt van Levina en Persijn is.

Ze loopt richting de werf waar ze woont. Het geluid van een menigte zwelt aan, hoe dichter ze bij 't Gravensteen komt. De beul heeft waarschijnlijk zijn werk al gedaan. Ze ziet over de menigte heen enkel nog de *baljuw*, de *thesaurier* en daarnaast op het bordes is waarschijnlijk de zielentrooster. De veroordeelde ziet ze niet meer. Misschien zijn ze al op weg met hem naar de *galgenpolder*. Ze wringt zich langs de mensen die nog lijken na te genieten van de vertoning.

Verder loopt ze, langs huis "De Mossel" en haar gedachten gaan weer naar Levina, die vanmiddag

iets deed wat ze niet verwacht had. Levina, die zich nooit uitspreekt over onrecht in de stad. Zoals ze vanmiddag eerder zei, omdat ze dat niet mag van haar vader. Haar vader die iedereen te vriend moet houden door zijn belangrijke positie in de stad. Neele weet dat hij zaken doet met de Huybert. Vaak schijnt het dat dit soort mensen liever onrecht aan zich voorbij laat gaan. Toch stond Levina pal voor Zierick vanmiddag en durft ze hem te verbergen terwijl hij toch niet tot haar soort mensen behoort. Wat zou haar vader en Anthonis hiervan denken? Persijn heeft op dit moment meer aan Levina dan aan haar.

Het bloeden is gestopt wanneer ze de deurklink neerdrukt.

'Neele! Wat is er gebeurd.....? Ga liggen, kind, ik maak het schoon. Ga liggen...!' Neele's moeder dept de wond met water terwijl Neele haar vreemde relaas doet.

'Komt het goed met Lijntje, moeder? Wat denk u? Het vonnis wordt straks uitgesproken.'

'Ik ben bezorgd, Neele, heel erg bezorgd.'

'Ik ga wondkruid zoeken, je hebt een lelijke snee.' Met die woorden loopt ze naar buiten naar de akker. Háár moeder, die ook doorgaat na de dood van haar broertjes.

Ze kneust het wondkruid in een kom, schuift een kruk aan en legt het kruid behoedzaam op de wond.

Ze zwijgen allebei alsof ze daarmee de vrees voor het vonnis willen verbergen.

In de late namiddag ziet ze hem aankomen, ze herkent hem aan zijn tred. Eenmaal binnen schuift hij een kruk bij en buigt naar haar toe om haar gezicht te bestuderen.

Terwijl ze wegstijgt, zegt ze dat het beter gaat en dat het wel goed komt. Veel eerder dan hij eigenlijk wil, moet hij de vraag beantwoorden die haar hoog zit.

'Hoe is het met Lijntje?'

'Lijntje is vrij, maar wordt verbannen uit de stad.'

Zonder iets te zeggen laten ze het vonnis door hun denken gaan. Verbanning betekent nooit meer. Nooit meer, omdat het volk zich massaal heeft laten doen gelden en de pleitbezorgers enkel haar dood hebben weten te voorkomen.

Dan zucht Neele's moeder, schudt haar hoofd, en zegt:

'Ze weten niet wat ze doen. Het is geen hekserij! Ze is wijzer dan menig geneesheer. Zoveel kennis die verloren gaat. Zij ziet, begrijpt en gebruikt de natuur om haar heen.'

Ze toont Persijn een rest wondkruid uit de kom op tafel. 'Dit wondkruid, Persijn, dat heb ik van haar, van haar geleerd!'

Persijn weet niet wat te zeggen, want hij weet dat het vonnis onherroepelijk is.

'Zierick is de stad al uit met de kinderen. Het is haar gelukt, Neele. Levina is een daadkrachtige vrouw', zegt Persijn terwijl hij haar ogen zoekt.

Ze kan het alleen maar beamen. 'Jullie hebben het samen goed gedaan.'

'Morgen breng ik Lijntje buiten de stad naar Zierick en de kinderen. Weet je wat ze zei, Neele?'

'Mijn handen zijn kapot, maar ik ga met opgeheven hoofd', dat zei ze..... 'Ze hebben haar niet gebroken, Neele,'

Neele veert op. 'Kom morgen terug, Persijn, ik zorg dat er een kar is.'

'Moeder, Jannes moet een kar van de werf vragen.'

'Kan dat, denk je?'

'Ja dat kan, dat móet! Dan hoeft Lijntje niet te lopen.'

Neele, geef je hen dit allemaal?' Met stijgende verbazing kijkt Persijn naar de spullen op de kar: gedroogde bonen en erwten van hun akker, wol en linnen doeken en nog een grote volle zak.

'Lijntje heeft niets meer, Persijn.'

'En wat zit er in die zak?'

'Nee!, nee!, niet open doen, dat hoeft niet. Er zit kleding in..... en een paar schoenen.'

'Lijntje kan het gebruiken, Persijn.' Stevig houdt ze haar hand op de opening van de zak.

Persijn is een moment met stomheid geslagen. Het beeld van de spelende kinderen hier op het straatje voor het huis dringt zich aan hem op en hij begrijpt dat de herinneringen daaraan niet zichtbaar moeten worden.

'Dit noem ik daadkracht, Neele. Dat je sterk was, wist ik wel.....'

'Ik wil je wat vragen... Ik wil vaker bij je zijn, Neele. Misschien kan ik helpen je woorden terug te vinden. Kan ik dat, denk je.....? Wil jij dat.....?'

'Ja, graag..... graag!' Sinds lange tijd kijkt ze hem echt aan en glimlacht zelfs.

'Ga nu maar en kom daarna terug.'

Ze draait zich om, en zwaait nog even.

Persijn zet de kar in beweging.

Hoe verging het iedereen hierna. Levina en Neele bleven vriendinnen, ze werd later getuige op het huwelijk van Neele en Persijn. Anthonis, de rijke reders zoon moest in eerste instantie wennen aan Levina's bewogenheid om mensen buiten hun gebruikelijke gezichtsveld. Toch trouwde hij haar en ze kregen zes kinderen. Hij maakte furore in de handelsmaatschappij de V.O.C. Levina kreeg hem mee in haar betrokkenheid bij hun stad en ze zetten zich in voor weeskinderen in het burgerweeshuis.

Omdat het vonnis onherroepelijk was, keerden Zierick en Lijntje niet terug in de stad. Ze bouwden ver weg van Zierikzee een nieuw bestaan op.

Ondanks alle rampen die plaatsvonden in de tachtigjarige oorlog ging het beter in Zierikzee, hoe gek dat ook klinkt in het prille begin van de Gouden Eeuw.

Volder ambachtsman in de lakennijverheid (laken is een wollen stof die eerst wordt geweven en daarna vervilt)

Meekrap plant met wortel die rode kleurstof geeft. Meekrapcultuur op Schouwen Duiveland heeft de lakenindustrie tot bloei gebracht.

Stadsfabriek functionaris van openbare werken

Duimschroeven een schroef draait naar binnen, de duim wordt platgedrukt, pijnlijk, maar je gaat er niet dood aan,

Gilden belangenorganisatie van mensen met hetzelfde beroep

Wondkruid smalle weegbree

Baljuw vervanger van een vorst

Thesaurier penningmeester, schatbewaarder

't Gravensteen gevangenis Zierikzee

Galgenpolder in een polder buiten Zierikzee stond de galg

Idee Baukje Bijlsma

Schrijfster Jeltje Lanting

Illustraties Wouter Goudswaard

Redactie Sanne Bergenhenegouwen, Mechteld ter Horst

© Stichting Vrienden Erfgoed Zierikzee